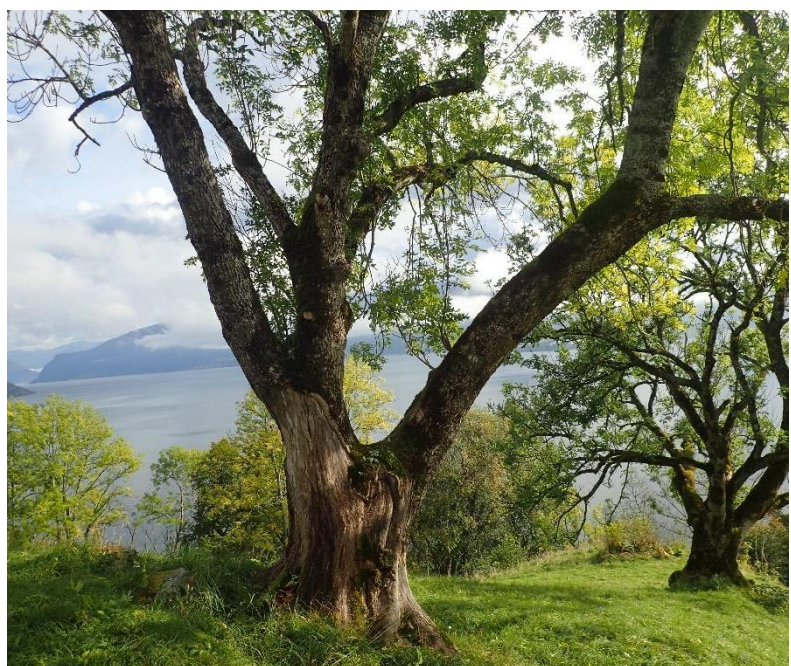

Oppdatert kunnskap om askeglje - 2024

Forslag til forvaltning og bevaring

Oppdatert kunnskap om askeglye - 2024

Forfattere: Alexander Nilsson / Sigve Reiso / Reidar Haugan

Publisert: 15.11.2024

Antall sider: 12 sider

Publiseringstype: PDF med aktive lenker

Oppdragsgiver: Statsforvalteren i Vestland

Tilgjengelighet: Dokumentet er offentlig tilgjengelig

Rapporten refereres som: Nilsson, A., Reiso, S. og Haugan, R. 2024. Oppdatert kunnskapsgrunnlag for askeglye. Biofokus-rapport 2024-115. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

Forsidebilder: Døende ask / Beiteskade på vertstre / Gjengroing / Beiteskade / Død ask Foto: Alexander Nilsson

Biofokus rapport 2024–115

ISSN 1504-6370

ISBN 978-82-8449-424-1

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
www.biofokus.no

1 Innledning

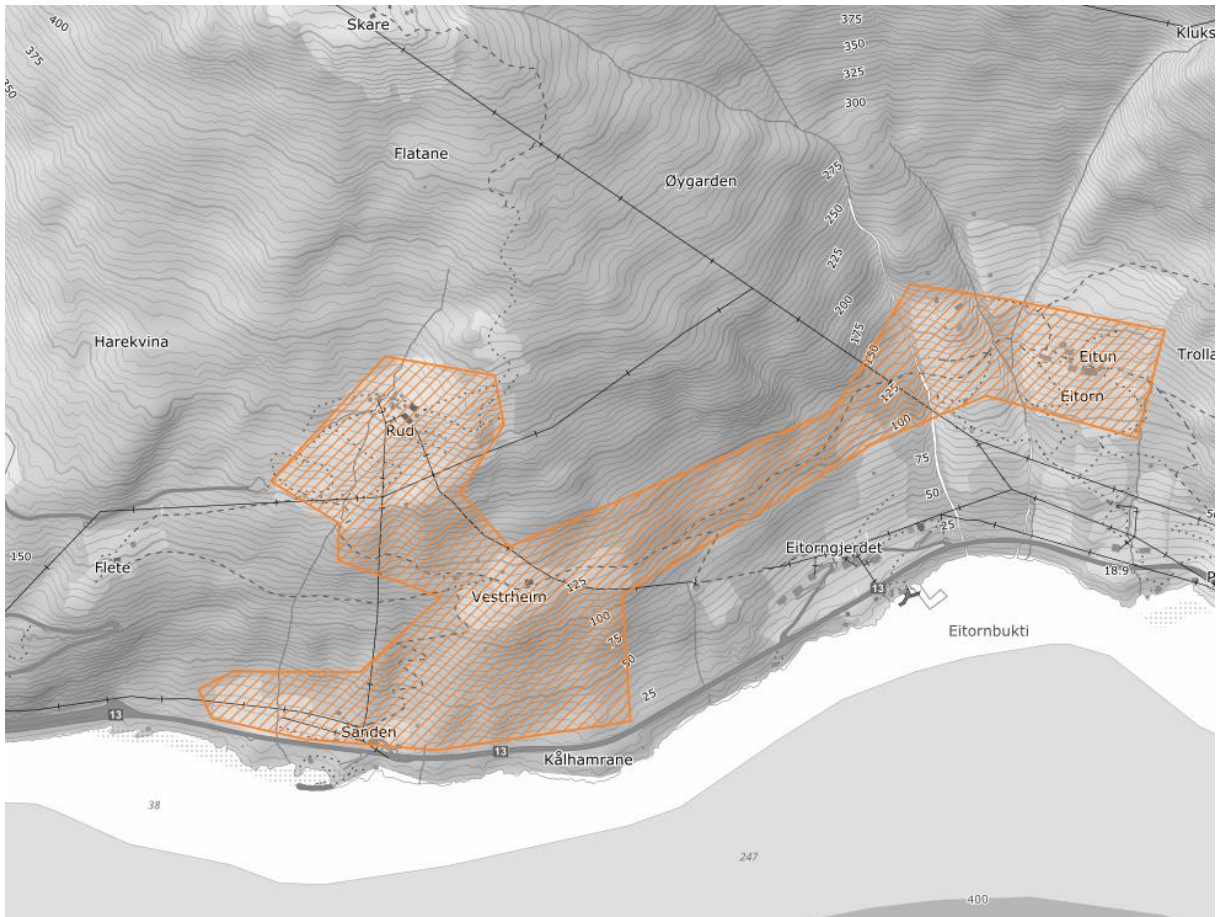
Askegyle *Collema leptaleum* Tuck. (CR) er en svært sjelden lav i stor fare for utryddelse fra det europeiske kontinent. Arten er pr. i dag kun kjent fra to lokaliteter i Leikanger i indre Sogn. Ellers finnes askegyle i hovedsak i østlige deler av Nord-Amerika, tropisk Sør-Amerika og Afrika, Øst-Asia og Australia. Det er trolig ikke noen vanlig art noen steder, og funnene er spredte (Degelius 1974, Gbif 2024). Arten ble funnet i Norge ny for Europa i 1991 av Geir Gaarder (Tønsberg 1993, Haugan et.al. 2021). Siden har lokaliteten blitt undersøkt flere ganger (Klepsland, 2019; Nordén 2022). Arten har blitt funnet på ytterligere trær ved hver reinventering, men alle i samme område. Selv om arten har spesielle miljøkrav, er det bemerkelsesverdig at arten ikke er funnet andre steder i Europa, f.eks. på de britiske øyer hvor de trolig har tilsvarende livsmiljøer. I Norge er arten utelukkende tilknyttet eldre asketrær med grov bark som står i lysåpne, tidligere beita arealer som kan karakteriseres som naturtypen hagemark. Gamle trær i lysåpne miljøer med stabile høy luftfuktighet er miljøkrav flere svært sjeldne og trua lav også krever (Nilsson et al., 2022).

Raske endringer i miljøene er lite gunstig for slike arter, og lokaliteten med askegyle har hatt og står trolig overfor store endringer i årene som kommer dersom ikke tiltak settes i verk (Klepsland, 2019; Nordén, 2022). Både Klepsland og Nordén nevner kumulative faktorer som utgjør trusler for askegyle. Askeskuddsyke er et alvorlig problem på lokaliteten. Nordén (2022) antar en populasjonsnedgang på ask og følgelig askegyle på rundt 10% årlig. Beiteskader etter hjort trekkes frem som en annen alvorlig trussel for vertstrærne på lokaliteten. Disse skadene svekker trolig vitaliteten for vertstrærne, som også er angrepet av askeskuddsyke. Endringer i arealbruk som følge av opphør av tradisjonell drift på lokaliteten er en siste pågående trussel mot arten. Gjengroing som følge av opphøring av beite preger lokaliteten og arealene rundt, noe som endrer både lys- og fuktighetsforholdene. Planting av gran nær lokaliteten har ført til avdøying av en rekke vertstrær som kunne vært substrat for arten, samtidig som granplantefeltene er utvidet og fortrenger potensielt habitat for både ask og askegyle.

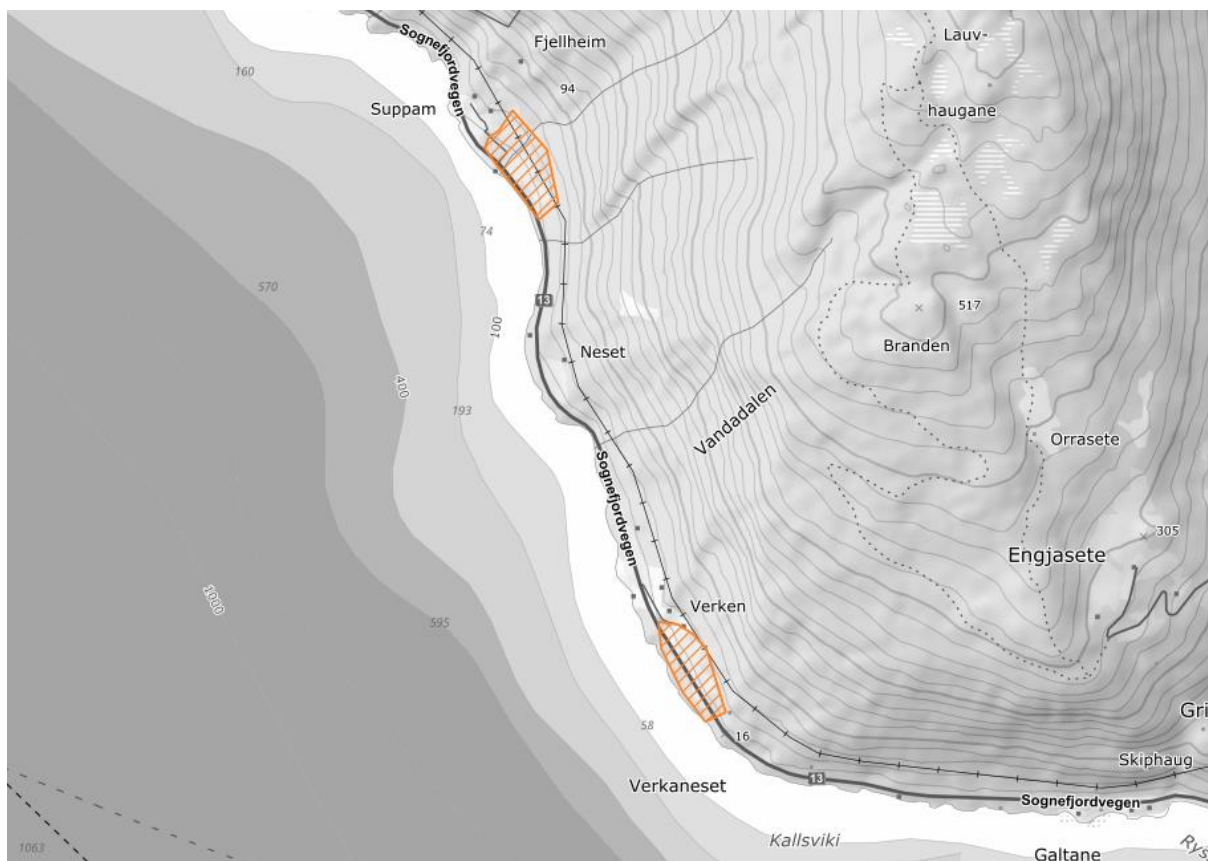
I dette prosjektet har lokaliteten blitt undersøkt på nytt for å kartlegge tilstanden på lokaliteten, samt vurdere potensial for funn utenfor lokaliteten. En ny del-lokalitet med askegyle ble påvist, videre ble flere potensielle del-lokaliteter inventert uten å finne arten. Vår konklusjon er at askegyle står i **stor fare for å utryddes** fra det Europeiske kontinent, og har **stort behov for akutte tiltak** dersom den negative utviklingen skal snus.

2 Metode

Figur 1 og 2 viser undersøkt areal i 2024. Alt areal ble undersøkt av Alexander Nilsson i løpet av tre feltdager i september 2024. Arealene ble undersøkt forholdsvis grundig med hovedfokus på askegløye. Det ble også gjort innsamlinger av andre arter som senere ble bestemt opp. Det ble også notert en rekke artsobservasjoner i felt. Alle funn er publisert i Artskart.

Figur 1: Undersøkt areal i 2024.

Figur 2: Undersøkt areal i 2024.

3 Resultater

Årets kartlegging avdekket et nytt viktig område for askeglye ved *Sanden*. Dette er ny kunnskap som viser at arten også forekommer utenfor gården Vestrheim. Ved Sanden ble arten funnet på 3 asketrær som var i svært dårlig forfatning. Trærne var enten døde eller døende, og arten har trolig liten sjanse for å overleve på del-lokaliteten om ikke tiltak straks settes i gang. Lokaliteten var svært gjengrodd med busker og trær, og asketrærne angrepet av askeskuddsyke. Arealene er trolig fra tidligere halvåpen hagemark, som i dag er i gjengroing. Denne lokaliteten antas å utgå om få år grunnet gjengroing og alle vertstrær har enten svært redusert vitalitet eller er allerede døde. Det er likevel verdt å merke seg at lokaliteten i utgangspunktet er klimatisk godt eget for arten, og er derfor aktuell til fremtidig restaurering og rekrutering av vertstrær.

Figur 3: Døende ask med askegrye (CR) på Sanden. De få gjenstående asketrærne står nå skyggefullt som følge av kraftig gjengroing.

Ellers ble arten påvist rikelig i området hvor den tidligere er påvist ved *Vestrheim*. Arten ble funnet på en rekke trær, og på enkelte av trærne satt det rikelig med askegrye. Tilstanden for lokaliteten ved *Vestrheim* virker å være stadig dårligere. De fleste av de gamle asketrærne som i dag er vertstrær for askegrye ser ut til å være angrepet av askeskuddsyke og kan dø de kommende årene. En rekke trær har også betydelige beiteskader fra hjort. Gjengroing ble også registrert som en pågående trussel. I tillegg var foryngelse av ask bortimot fraværende, og vil sammen med overnevnte trusler kunne utrydde askegrye hvis ikke det settes i gang tiltak. Det positive er at askegrye fremdeles har en sterk populasjon på lokaliteten, noe som gjør at den enda kan respondere på ulike tiltak. Det er tidligere gjort grundig dokumentasjon av arten på denne lokaliteten over flere år (Klepsland, 2019; Nordén, 2022), noe som styrker kunnskapen om populasjonen og danner et godt grunnlag for å si noe om endringer på lokaliteten, og mulige restaurering og skjøtselstiltak.

Figur 4: Foto fra kjernepopulasjonen med askegrye. På bildet ses flere døde trær, både stående og liggende.

Arealene rundt *Rud* gård ble grundig undersøkt uten at arten ble funnet. Her har gjenopptakelsen av styving trolig tatt livet av svært mange av asketrærne. Ved *Eitun* ble det foretatt undersøkelser av lavfloraen, men heller ikke her ble askegrye påvist. Lokalitetene ved Eitun bar preg av å være i stor endring og i dårlig tilstand. Gjengroing, askeskuddsyke, almesyke og beiteskader av hjort preget lokalitetene. Lokalitetene ved Eitun kunne trolig vært egnede lokaliteter for askegrye dersom lysforholdene hadde vært tilpasset artens behov gjennom skjøtsel og bruk. To mindre lokaliteter østover langs fjorden ble også undersøkt for askegrye (figur 2), begge med negativt resultat. Det ble heller ikke påvist andre rødlistede eller krevende lav på asketrærne på de to sistnevnte lokalitetene.

4 Diskusjon

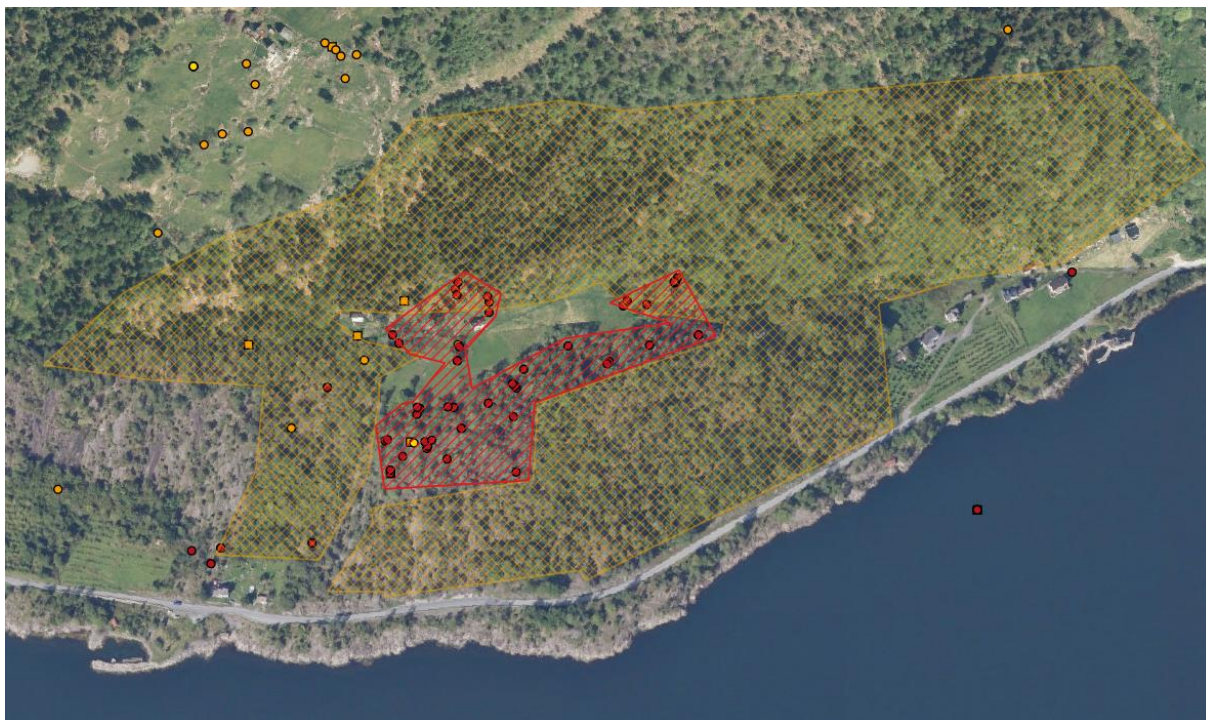
Situasjonen for askegrye og dens overlevelse i Europa anses som kritisk. Arten virker fremdeles å ha vital bestand ved Vestrheim, men negativ habitatutvikling på lokaliteten gir populasjonen svært dårlige fremtidsutsikter. Klepsland beskrev i 2019 forvaltningsutfordringer på lokaliteten knyttet skyggeeffekt fra gran, store beiteskader av hjort og stor avgang av vertstreet ask som følge av den dødelige parasitten askeskuddbeger (Klepsland, 2019). Nordén oppsøkte lokaliteten i 2022, og kunne bekrefte utfordringene Klepsland dokumenterte. Nordén anslo en årlig populasjonsnedgang av ask på opp mot 10% i året og følgelig liknende populasjonsnedgang for askegrye (Nordén, 2022). Dette er et dramatisk anslag, men ser av observasjonene vi har gjort i 2024 ut til å stemme. Ettersom det ikke

rekrutteres nye asketrær som følge av hjortebeite, samt at alle eksisterende vertstrær har redusert vitalitet eller er døde, er faren for utryddelse av askegrye er overhengende dersom det ikke settes inn tiltak raskt. Askegrye ble ikke påvist på andre treslag enn ask, og er heller ikke påvist på andre treslag tidligere (Klepsland, 2019; Nordén, 2022; Haugan et.al, 2021).

Figur 5: Døende vertstre for askegrye. Det forekommer nå få livskraftige vertstrær igjen på lokaliteten.

Det konkluderes etter studier av historiske flyfoto og feltobservasjoner at det tidligere forekom betydelig større arealer med egnet habitat for askegrye rundt gården Vestrheim. Vi antar at dette var halvåpne beitede skoger med spredte styvingasker. I dag forekommer det bare mindre arealer med delvis intakt hagemark. Store mengder styvingstrær er i dag å finne i tett lauvskog i landskapet. Planting av gran og opphørt drift er viktige landskapsendrende drivere som har endret de økologiske forholdene i landskapet. Disse arealene er i dag enten gjengrodd hagemark med svært endra lys- og fuktighetsforhold, granplantefelt, eller hagemarker med mislykkede forsøk på restaurering av styvingstrær. Felles for disse arealene er at de enten er vesentlig mer lysåpne eller vesentlig mer skyggefulle enn de optimal biotopene for askegrye. Askegrye er trolig en art med spesifikke krav til lys, fuktighet og pH i substrat, noe som også er tilfellet for andre høyt rødlista og sjeldne lav (Nilsson et al., 2022). Det er sannsynlig at askegrye tidligere forekom på flere steder enn det den gjør i dag. Det er også mulig at den forekom på andre lignende lokaliteter i Sognefjorden. Det kan ikke utelukkes at den fremdeles kan forekomme på slike lokaliteter dersom de har tilsvarende egenskaper som lokaliteten ved Vestrheim.

Figur 6: Rødt skravert areal: Kjerneområde for askeglyn. Gult skravert areal: Areal som bør vurderes som restaureringsareal for askeglyn. Røde prikker: Forekomst av askeglyn. Gule prikker: Øvrige rødlistearter.

For å stanse en negativ utvikling for askeglyn anses det som sentralt å bremse/reversere de nevnte kumulative effektene, samt å skape flere vertstrær og mer egnet habitat for arten. Figur 6 illustrerer arealet der askeglyn i hovedsak forekommer i dag, og omkringliggende areal. Det røde skraverte arealet har spesifikt naturtyper i form av store gamle asketrær i lysåpne omgivelser. Øvrig areal som er skravert i gult eller ikke skravert anses som mindre egnet eller uegnet habitat for arten. **Det anbefales på det sterkeste at det lages en forvaltningsplan** for hvordan disse arealene kan omgjøres til egnet habitat for askeglyn. En målrettet plan med påfølgende tiltak bør prioriteres høyt og utføres raskt for å redde arten fra utryddelse. Mest mulig av arealet som er skravert i gult bør gjøres om til en åpen hagemark med ask. For å lykkes med dette må relativt store granbestand hogges ut. Det samme gjelder yngre løvskog. Arealene med gjengrodd hagemark bør også åpnes. Fjerning av gran og restaurering bør skje forsiktig og over tid for å hindre negative «sjokkeffekter» på gjenstående trær og vegetasjon. Størst forsiktighet må visees inntil forekomster av arten. Når disse arealene er ryddet for tett skog, bør det **plantes inn store mengder ask** som styves, og som sikres mot hjortebeite, gjerne med genvarianter avlet frem for å tåle askeskuddbeger (dersom slike er mulig å få tak i). Videre bør de **viktigste vertstrærne med askeglyn gjerdes inn så raskt som mulig**, slik at ikke hjorten fortsetter å ringbarke disse trærne.

Fremover anbefales også en **større kartlegging av lavmangfoldet** i Sognefjorden for å om mulig avdekke andre lokaliteter med askeglyn, eller som kan være egnede lokaliteter for arten dersom de får riktig skjøtsel. Spredning er trolig ikke den viktigste begrensende faktoren for arten. Artens økologiske krav og forekomst av egnede lokaliteter anses som den mest sentrale begrensende faktoren for denne arten. Ny kartlegging i regionen bør være av høy prioritet, og gjøres parallelt med restaurering av arealene rundt Vestrheim. Folk som kjenner artens økologi godt bør utføre kartleggingsarbeid.

5 Referanser

Artsdatabanken. (2021). *Norsk rødliste for arter 2021*.
<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>

Degelius, G 1974: The lichen genus *Collema* with special reference to the extra-European species. - *Symbolae Bot. Upsaliensis* **20**: 1-215.

Gbif 2024. [Collema leptaleum Tuck.](#)

Nilsson, A., Solhaug, K.A., & Gauslaa, Y. 2022. The globally threatened epiphytic cyanolichen *Erioderma pedicellatum* depends on a rare combination of habitat factors *Lichenologist*, 54 (2022), pp. 123-136

Klepsland, J.T. 2019. Askegrye - status og skjøtselsråd. BioFokus-notat 2019-29. Stiftelsen BioFokus. Oslo

Haugan R, Holien H, Hovind AA, Ihlen PG og Timdal E. 24.11.2021. Laver: Vurdering av askegrye *Collema leptaleum* for Norge. Rødlista for arter 2021. Artsdatabanken. <http://www.artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/31436>. Nedlastet 05.11.2024

Nordén, B. & Andreassen, M. 2022. Skøtseltiltak for askegrye, og test av translokeringsmetodik. NINA.

Tønsberg, T 1993: *Collema leptaleum* new to Europe. - *Graphis Scripta* 5(1): 22-23.

Biofokus

– for et godt kunnskapsgrunnlag

Biofokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. Biofokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. Biofokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. Biofokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir den digitale rapportserien **Biofokus rapport**.

Biofokus rapport 2024–115
ISSN 1504-6370
ISBN 978-82-8449-424-1

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
biofokus.no